

AUTEUR JAN JAGER

Rijksbouwmeester Floris Alkemade:

‘Maak landschap niet ondergeschikt aan urgentie energietransitie’

‘Een wenkend perspectief’ luidt de ondertitel van het visiestuk *Panorama Nederland* dat rijksbouwmeester Floris Alkemade vorig jaar presenteerde en waarmee hij sindsdien op tournee is door Nederland. Daarmee verzet hij zich tegen het dogma van het ‘moeten’. Veranderen is niet alleen nodig maar ook leuk. Maar dan moet je mensen wel meekrijgen. Op het Landelijk Congres Openbare Ruimte op donderdag 20 juni in Rotterdam vertelt Alkemade hoe je met openbare ruimteoplossingen groene én sociale doelen kunt bereiken.

De Rijksbouwmeester kiest noch voor de boeren, noch voor de milieulobby, niet voor de 'klimaatdrammers', niet voor klimaatsceptici. Liever kiest Alkemade – geboren Brabander – voor het gemeenschappelijk belang. Waar Alkemade voor staat is een mooier Nederland, dat gezonder, leuker en duurzamer is, voor iedereen.

Een passage uit het rapport *Panorama Nederland* waarin hij zijn 'wenkend perspectief' voor een mooier Nederland uiteenzet, luidt: *In plaats van een intimiderend 'moeten', vertrekken wij liever vanuit een inspirerend 'kunnen' en met een gedeeld 'verlangen' als motor. Voortdurend blijven hameren op doemscenari'o's is niet wat mensen in beweging gaat brengen. Natuurlijk is het belangrijk om mensen bewust te maken van de klimaatopgaven waar de voor staan, maar om de wereld in beweging te zetten kun je beter inspelen op een verlangen naar verandering.'*

Kunt u daar een voorbeeld geven, van dit 'verlangen'?

'In plaats van te focussen op de keuze bouwen in het buitengebied versus bouwen in de stad, verschuiven wij de discussie liever naar wat eigenlijk de markt vraagt is. Dan komen we tot de conclusie dat er op het moment wel een tekort is aan grondgebonden eengezinshuizen, maar dat er daarnaast een enorme latente verhuisbehoefte leeft onder 65-plussers. Zij maken nu al 27 procent van het totaal aantal huishoudens uit en hun aandeel groeit snel. 40 procent van deze groep geeft aan wel degelijk een verhuiscens te hebben. Passend aanbod voor deze doelgroep – een vaak wat kleinere woning nabij voorzieningen, idealiter in de voor de verhuizer vertrouwde omgeving – ontbreekt nagenoeg. Tel daarbij op dat ook een nieuwe generatie vaker bestaat uit een- en tweepersoonshuishoudens, en je moet tot de conclusie komen dat we de maatschappij een betere dienst bewijzen als we nu investeren in nieuwe binnenstedelijke woonvormen, dan dat we er weer een 'Vinex' bijbouwen. Met bouwen in bestaande stedelijke omgevingen voorkomen we bovendien verdere *sprawl* en onnodige verkeersbewegingen.'

Huiskamers

Kun u een voorbeeld geven van zo'n nieuw woonconcept voor ouderen in de stad?

'Daarvoor hebben we de prijsvraag Who Cares uitgeschreven; voor nieuwe vormen van wonen, zorg en ondersteuning. Een van de communities of practice vond plaats in de wijk Carnisse op Rotterdam-Zuid. Uitgangspunt is dat we dan ook logischerwijs nadenken over het gebied buiten de woning. We hebben studenten een dag mee laten lopen met ouderen en dan

merk je hoe belangrijk een goed ingerichte en toegankelijke openbare ruimte is. Een kruispunt dat niet overzichtelijk is voor voetgangers, of een stoeprand die net te hoog is, kan voor ouderen een reden zijn om binnen te blijven waar ze vereenzamen en als gevolg daarvan eerder klachten gaan ontwikkelen. Op het moment dat je investeert in een goed openbaar domein kun je op deze manier enorm veel zorgkosten besparen. Dat is wat wij bedoelen met het koppelen van opgaven. Het is buiten je eigen domein kunnen denken.'

'Veranderingen grijpen in op ons leven en logischerwijs beangstigt mensen dat in eerste instantie, maar juist door verbeeldings- en ontwerpkracht in te zetten, kun je tonen wat er met de veranderingen allemaal te winnen valt. Een prijsvraag als Who Cares is daarvan

'Als de omstandigheden veranderen, is het essentieel dat je mee verandert'

een mooi voorbeeld. Wij kiezen daarbij altijd meerdere winnaars zodat we projecten kunnen testen. Zoals het ontwerp Michi Noeki van architect Irene Edzes en stedenbouwkundige Tom Bullens. Zij ontwikkelden het idee van toegankelijkheid van de openbare ruimte verder door en kwamen tot een soort halteplaatsen als huiskamers, verbonden door een netwerk van routes die volkomen veilig en beschut zijn. Waar ouderen zich makkelijk kunnen bewegen en informele contacten kunnen opdoen. Zo'n huiskamer is meer dan alleen een bankje, biedt een rustpunt met toiletvoorzieningen, dat beheerd wordt door vrijwilligers. Juist met vrijwilligerswerk kun je op deze manier een zinvolle invulling geven aan de oude dag. Michi Noeki gaat nu echt uitgevoerd worden in Den Haag en later ook in Groningen.'

Vitaliteit

In Panorama Nederland heeft u het over een absoluut noodzakelijke cultuuromslag van sectoraal naar integraal als de enige mogelijkheid om de veelomvattende aard van de vragen op de juiste manier aan te pakken. Hoe gaan we die structureel doorzetten?

'Geen enkele verandering in vaste patronen is makkelijk. Vorige week waren we met alle ontwerpteam van Who Cares samen. Ik heb »

iedereen moet ingesproken dat we radicaal moeten blijven in het streven naar andere wegen. Verandering is nodig omdat heel veel systemen werken vanuit repetitie waarbij we een vorm van blindheid ontwikkelen voor wat er eigenlijk echt nodig is: we zijn geconditioneerd. Maar als de omstandigheden veranderen is het essentieel dat je mee verandert. Dat kan soms verrassend eenvoudig zijn. De vitaliteit van een centrumgebied brengen we vaak in verband met winkelen. In woonstraten zijn we gewend om zoveel mogelijk ruimte te reserveren voor parkeren. Wat als die ruimte vrijkomt en ingericht wordt als hoogwaardige verblijfsruimte? Het Lange Voorhout in Den Haag is een prachtige ruimte, zonder winkels, waar mensen flaneren en verblijven. Het toont een prachtige potentie voor heel veel van onze woonstraten als met de opkomst van autonoom rijden en e-mobility veel parkeer ruimte wordt vrijgemaakt.

'We bewijzen de maatschappij een betere dienst als we nu investeren in nieuwe binnenstedelijke woonvormen'

U spreekt het Rijk in Panorama Nederland aan op de cruciale verantwoordelijkheid heeft om richting te bepalen'. Pleit u voor een terugkeer naar de paternalistische overheid?

'Participeren is ook een vorm van richting

bepalen. Niet als dictaat, maar als bijdrage. Als we met de provincie en met gemeenten praten, merken we voortdurend dat er behoefte is aan een richtinggevende visie van de nationale overheid, overigens nadrukkelijk zonder daarmee voorbij te gaan aan regionale verschillen en wensen. Ik denk dat het Rijk verder kan gaan in het formuleren van visies en strategieën van waar we naartoe zouden moeten.'

Empathie

Stuit een visie van hogerhand niet op meningsverschillen in het land?

'Dat is deels perceptie. Ook van de mensen om wie het gaat. Helaas graven mensen met verschillende overtuigingen zich nogal snel in, en dragen hun eigen gelijk als evangelie uit. Ik vind dat tragisch. De werkelijkheid is zoveel genuanceerder. Het echte probleem is dat mensen uit verschillende sectoren en van verschillende overtuigingen vaak geen besef hebben van de wereld van de ander en van wat de effecten zijn van een bepaalde keuze voor de ander. Het is de kunst om je in de positie van de ander te verdiepen en naar oplossingen te zoeken die iedereen ten goede komen. Denk bijvoorbeeld aan de discussie over biodiversiteit. De boeren worden daarin vaak gezien als de grote boeman. Maar als je met boeren praat, dat realiseer je dat zij klem zitten. Onder druk van productiedoelstellingen in combinatie met het streven naar een zo laag mogelijke prijs, hebben zij zich in de schulden gestoken om de schaalvergroting die hiervoor nodig was mogelijk te maken. We moeten ook naar onszelf kijken. Als we een betere landbouw willen, moeten we ons consumptiepatroon willen aanpassen.'

Hoe past bijvoorbeeld het verzet in de Drentse Veenkoloniën tegen de plaatsing van torenhoge windturbines hierin?

'De Drenthe-discussie toont dat je landschappelijke kwaliteit niet zomaar ondergeschikt kunt maken aan de urgentie van de energietransitie. Dat is een boodschap die wij afgeven rond de ontwikkeling van zonneweides en zonneparken, eigenlijk energiecentrales met een extreem groot ruimtebeslag. Je moet daar zeer voorzichtig mee zijn omdat ze een grote aanslag op de landschappelijke kwaliteit plegen. Een derde van onze energiebehoefte bestaat uit elektriciteit. Daarvan kun je meer dan de helft van zee halen. Zet voor wat je daarnaast nog nodig hebt zoveel mogelijk dakcapaciteit in. Dan hou je nog 5 tot 10 procent over waarvoor je oplossingen moet zoeken op het land. Hou daarbij de kwaliteit van het landschap nadrukkelijk voor ogen. Neem geen maatregelen waarvan we later spijt hebben.'